

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КОРЖЕНЕВСЬКА ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК: 338.45:62:005.59:005.334(043.3)

**ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ
АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ
МАШИНОБУДУВАННЯ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Запоріжжя – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Череп Алла Василівна,
Запорізький національний університет,
декан економічного факультету.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гончар Ольга Іванівна,
Хмельницький національний університет,
професор кафедри маркетингу і
товарознавства;

кандидат економічних наук, професор
Козик Василь Васильович,
Національний університет “Львівська
політехніка”, завідувач кафедри економіки
підприємства та інвестицій.

Захист дисертації відбудеться “08” грудня 2017 р. об 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.08 у Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України за адресою: 69063, м. Запоріжжя, пр. Соборний, 74, корп. 5, ауд. 326.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Запорізького національного університету за адресою: 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-а, корп. 2.

Автореферат розісланий “07” листопада 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю.О. Швець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах глобально-політичних трансформацій, невизначеності зовнішнього середовища, формування нових економічних відносин переважна більшість вітчизняних підприємств машинобудування, на жаль, знаходиться у ситуації погіршення фінансово-економічного стану або у ситуації, близької до банкрутства.

Проблема збитковості підприємств машинобудування, які потенційно повинні виступати двигуном позитивних змін у реальному секторі економіки України, полягає, головним чином, в неефективному антикризовому менеджменті та відсутності стратегічного управління.

Керівництво підприємств машинобудування повинне усвідомити, що на сьогоднішній день важливою та необхідною умовою ефективного управління є створення та впровадження в процес діяльності системи антикризового управління, яка базується на здобутках найкращих вітчизняних та світових практик антикризового управління.

Центральним елементом такої системи є економічні інструменти, які дозволяють оцінювати ймовірність настання кризи, визначати проблемні місця, нейтралізувати і долати кризу з мінімальними втратами.

Використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування дасть можливість ефективно управляти кризою, регулювати фінансово-економічні процеси у напрямку підвищення ринкової вартості, зміцнення економічного потенціалу та отримання конкурентних переваг.

Дослідженню різних аспектів антикризового управління та використання економічних інструментів антикризового управління на підприємствах присвячені вітчизняні та зарубіжні наукові праці Е. Альтмана, І. Ансоффа, М. Білика, Р. Брейлі, В. Бугая, В. Василенка, О. Гончар, Н. Дашенко, Г. Дорощука, О. Зборовської, О. Кендюхова, В. Козика, О. Кузьміна, Л. Лігоненко, С. Пілецької, А. Поддєрьогіна, В. Подольської, С. Салиги, Л. Скібіцької, О. Терещенка, А. Мороза, А. Череп, Н. Шмиголь та ін.

У працях науковців представлено різні теоретичні та методичні підходи до антикризового управління підприємством, обґрунтовано доцільність проведення своєчасної діагностики підприємства з метою попередження банкрутства. Однак проведений критичний аналіз робіт вітчизняних та зарубіжних вчених засвідчив відсутність єдиних теоретичних та методичних підходів щодо використання економічних інструментів антикризового управління, що дозволили б менеджерам проводити оцінювання і прогнозування рівня кризи на підприємстві, здійснювати заходи щодо нейтралізації кризи, стабілізації економічного стану та подолання кризи з мінімальними втратами. Особливо гостро постають невирішені методичні питання виявлення кризових ознак та системного управління кризою на підприємствах машинобудування.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з тематикою науково-дослідних робіт кафедри

фінансів, банківської справи та страхування Запорізького національного університету за темою “Аналіз системи управління фінансово-економічним потенціалом підприємства і регіонів” (номер державної реєстрації 0110U003229). Особисто автором розроблено пропозиції щодо групування дестабілізуючих чинників впливу на діяльність підприємств, обґрунтовано методичний підхід до оцінювання рівня кризи на підприємствах машинобудування.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є дослідження та розробка теоретичних, методичних та практичних засад щодо використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування.

Відповідно до мети дослідження в роботі поставлено наступні *завдання*:

- узагальнити наукові підходи щодо визначення економічної сутності понять “криза підприємства”, “економічні інструменти антикризового управління підприємством”, “антикризова програма підприємства”;
- розвинути групування дестабілізуючих зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на діяльність підприємств та визначити основні види кризових ситуацій;
- узагальнити теоретичні підходи до використання концепції життєвого циклу в антикризовому управлінні підприємством;
- проаналізувати стан вітчизняних промислових підприємств, визначити проблеми, перспективи розвитку підприємств машинобудування та обґрунтувати доцільність використання економічних інструментів антикризового управління;
- удосконалити методичний підхід до оцінювання рівня кризи на підприємствах машинобудування з метою своєчасності проведення антикризових заходів;
- розробити методичний підхід до системного управління кризою на підприємствах машинобудування з метою підвищення ефективності управління;
- запропонувати типи антикризової програми на підприємствах машинобудування;
- розвинути методичний підхід до прогнозування використання антикризової програми на підприємствах машинобудування.

Об’єктом дослідження є процес використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та науково-практичні аспекти щодо використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою дисертаційної роботи виступають наукові розробки, викладені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених з антикризового управління підприємством, менеджменту, фінансів підприємства, фінансово-економічного аналізу, економічної діагностики підприємства. Для досягнення визначеної мети дослідження було застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних

методів: *метод узагальнення наукового досвіду та термінологічного аналізу* – для аналізу категорій “криза підприємства”, “економічні інструменти антикризового управління підприємством”, “антикризова програма підприємства” (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3); *аналізу і синтезу, індукції та дедуції* – при дослідженні теоретичних основ щодо антикризового управління діяльністю підприємств (підрозділ 1.2); *системний підхід* – для дослідження системи антикризового управління діяльністю підприємств (підрозділ 1.3); *статистичний метод обробки даних, метод групування* – для оцінки стану вітчизняних промислових підприємств та підприємств машинобудування (підрозділ 2.1); *метод порівняння, метод системного аналізу, коефіцієнтний метод* – для оцінювання рівня кризи на підприємствах машинобудування (підрозділи 2.2, 2.3); *рейтинговий метод, метод порівняння та логічного узагальнення* – для розробки і удосконалення методичних підходів щодо використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування та узагальнення результатів проведеного дослідження (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

Інформаційним підґрунтям дисертаційного дослідження стали закони України, нормативно-правові акти, офіційні статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, звітні дані підприємств машинобудування, статті зарубіжних і вітчизняних вчених, матеріали науково-практичних конференцій та інтернет-видань, результати власних напрацювань і спостережень. Економічні розрахунки виконані із застосуванням сучасних методик і комп’ютерних технологій обробки статистичних матеріалів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні теоретичних основ та удосконаленні методичних підходів щодо питання використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування.

У процесі дослідження одержано такі найсуттєвіші результати:

удосконалено:

– методичний підхід до оцінювання рівня кризи підприємств машинобудування, який, на відміну від існуючих, доповнено показником співвідношення перманентного капіталу та виробничих активів, що дозволяє в процесі управління враховувати забезпеченість підприємства наявними ресурсами, покращувати ефективність їх використання та підвищувати економічну стійкість;

– методичний підхід до системного управління кризою на підприємствах машинобудування, який, на відміну від існуючих, спрямований на послідовне та цілеспрямоване здійснення комплексу антикризових заходів, що дало змогу здійснювати профілактику кризи, своєчасне діагностування, оцінку рівня кризи, прогнозування, розробляти і реалізовувати відповідну антикризову програму, а також контролювати її виконання;

– типи антикризової програми як основного економічного інструменту антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування, які, на відміну від існуючих, визначають програму подальшого розвитку підприємств машинобудування та дозволяють регулювати фінансово-економічні процеси у

напрямку зміцнення їх економічної стійкості, порядок формування та вибору антикризової програми в залежності від існуючого рівня кризи;

– методичний підхід до прогнозування використання антикризової програми на підприємствах машинобудування, який, на відміну від існуючих, передбачає врахування потенційних загроз з метою мінімізації кризи та недопущення банкрутства;

набули подальшого розвитку:

– понятійний апарат сутності понять “криза підприємства”, “економічні інструменти антикризового управління підприємством”, “антикризова програма підприємства”, який є комплексним теоретичним підґрунтям дослідження питання щодо використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування;

– групування видів кризи та дестабілізуючих чинників впливу на діяльність підприємств машинобудування, які виокремлено в міжнародні, державні, галузеві фактори та фактори на рівні підприємства, що дозволяє розробити заходи щодо зменшення впливу таких факторів з метою найбільш ефективного використання економічних інструментів антикризового управління;

– теоретичний підхід до розуміння та використання концепції життєвого циклу в антикризовому управлінні підприємством, який враховує характерні особливості та проблеми на різних стадіях життєвого циклу, що дозволяє здійснювати комплекс антикризових заходів з метою передбачення виникнення кризових явищ та вирішення відповідних проблем.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи доведені до рівня конкретних науково-методичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування. Основні результати дослідження знайшли практичне використання у діяльності ТОВ НВП “Хартрон-Юком” (довідка №V/972 від 06.12.2016 р.), ПАТ “Запоріжтрансформатор” (довідка №1/11-4634 від 19.12.2016 р.), ПАТ “Запорізький завод важкого кранобудування” (довідка №105/189 від 27.12.2016 р.), ПАТ “Запорізький механічний завод” (довідка №26/22 від 16.01.2017 р.), ПАТ “Мотор Січ” (довідка №бух/22229 від 07.02.2017 р.).

Теоретичні положення, що становлять наукову новизну дисертаційної роботи, використовуються у навчальному процесі економічного факультету Запорізького національного університету при викладанні дисциплін “Фінанси підприємств”, “Фінансовий аналіз” і “Управління фінансовою санацією та банкрутством підприємств” (довідка №01-15/326 від 29.12.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до розв’язання актуального наукового завдання щодо використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування. Всі основні наукові положення, висновки та рекомендації,

які винесено на захист, одержано автором самостійно. З наукових робіт, виданих у співавторстві, внесені виключно матеріали, які є результатом особистої роботи здобувача. Власний науковий внесок дисертанта у наукові роботи, опубліковані у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Наукові положення основних результатів дослідження та їх практичне застосування обговорювалися та одержали схвалення на міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях: Університетській науковій конференції студентів, аспірантів і молодих вчених “Сучасні тенденції розвитку менеджменту” (м. Запоріжжя, 2009 р.); VI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми” (м. Тернопіль, 2010 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції “Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання” (м. Київ, 2010 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції “Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів” (м. Запоріжжя, 2010 р.); IV Університетській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених “Молода наука-2011” (м. Запоріжжя, 2011 р.); V Міжнародній студентській конференції “Інноваційні ідеї молоді в соціально-економічному розвитку України XXI століття” (м. Запоріжжя, 2011 р.); VIII Університетській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених “Молода наука-2015” (м. Запоріжжя, 2015 р.); IX Міжнародній конференції студентів і молодих вчених “Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави” (м. Запоріжжя, 2015 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції “Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях” (м. Запоріжжя, 2015 р.); IX Університетській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених “Молода наука-2016” (м. Запоріжжя, 2016 р.); X Міжнародній конференції студентів і молодих вчених “Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави” (м. Запоріжжя, 2016 р.); XI Міжнародній науково-практичній конференції “Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях” (м. Запоріжжя, 2016 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дисертаційної роботи опубліковано у 20 наукових працях, з них: 8 статей у наукових фахових виданнях (5 статей у наукових фахових виданнях України, 3 статті у наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз), 12 тез доповідей за матеріалами конференцій. Загальний обсяг публікацій 5,60 друк. арк. (особисто автору належить 4,25 друк. арк.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 182 найменувань, 6 додатків. Загальний обсяг роботи становить 247 сторінок, з них 170 сторінок займає основний текст. Робота містить 21 рисунок та 44 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано її мету та завдання, визначено об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, подано відомості про апробацію та публікації.

У першому розділі – **“Теоретико-методичні основи антикризового управління діяльністю підприємств”** – узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності поняття “криза підприємства”, запропоновано авторське визначення економічної дефініції, проаналізовано основні причини та ознаки виникнення кризи, наголошено на її руйнівному впливі на діяльність підприємства, досліджено теоретико-методичні підходи щодо антикризового управління діяльністю підприємств.

Систематизація поглядів науковців дала змогу зробити висновок, що криза підприємства – це такий стан порушення параметрів “життєздатності”, який закономірно виникає на різних етапах життєвого циклу підприємства, супроводжується невідповідністю вимогам зовнішнього середовища, несе загрозу для можливостей функціонування та економічного розвитку через незалежні від діяльності підприємства зовнішні причини та залежні внутрішні причини, такі як відсутність якісної системи антикризового управління, її неефективне застосування, помилковість та непрофесійність управлінських дій.

Проведені дослідження дозволили узагальнити види кризи на підприємствах (табл. 1). Відповідно до поданої характеристики кризових ситуацій стан підприємств можна визначити як один з наступних варіантів: криза відсутня, криза можлива, граничний кризовий рівень, катастрофічний кризовий рівень.

У таблиці 1 розглянуто можливі варіанти розвитку підприємств та шляхи виходу з кризи залежно від існуючого рівня кризи та змін, які відбуваються у внутрішньому і зовнішньому середовищі.

Встановлено, що наслідком граничного та катастрофічного рівня кризи є зміна складу і структури системи підприємства. Якщо при цьому не відбувається ніяких позитивних змін у середовищі підприємства, то криза стає нерегульованою. Криза може бути регульованою за умови граничного кризового рівня підприємства у випадку, якщо при зміні складу і структури системи керівництво проводить антикризові заходи, які в повній мірі реалізують внутрішні можливості підприємства, а також за наявності позитивного впливу факторів зовнішнього середовища.

Наголошено, що знання та своєчасне розпізнавання кризових ситуацій на підприємствах поряд з ефективним використанням економічних інструментів дозволить своєчасно ідентифікувати кризу та успішно її подолати.

Встановлено, що чим менше факторів та причин, які викликали кризу на підприємстві і чим менший ступінь їх впливу на діяльність підприємства, тим швидшим буде період виходу його з кризи, і тим більш ефективною буде політика антикризового управління.

Обґрунтовано важливість та необхідність врахування впливу дестабілізуючих зовнішніх і внутрішніх факторів під час визначення рівня кризи на підприємствах машинобудування з метою підвищення ефективності управління та вироблення антикризової стратегії.

Таблиця 1

Узагальнена характеристика видів кризи на підприємствах та шляхи виходу з кризи в динамічному середовищі

Рівень кризи Зміни	Криза відсутня ↓ Висока керованість	Криза можлива (невисока ймовірність появи кризи) ↓ Помірна керованість	Граничний кризовий рівень (висока ймовірність розповсюдження кризи) ↓ Часткова керованість	Катастрофічний кризовий рівень (висока ймовірність банкрутства) ↓ Мінімальна керованість
	На підприємстві відбувається зміна складу і структури системи + тенденція	Гарний фінансово-економічний стан, прогресивність обладнання, інноваційні технології, ефективна цінова політика (достатньо профілактики кризових ситуацій)	Несуттєве погіршення фінансово-економічного стану (потрібно оптимізація витрат, диверсифікація, підвищення ефективності виробництва, внутрішній контроль, профілактика кризи)	Погіршення економічної ситуації в цілому, однак є можливість відновлення (необхідно перегляд технології, оптимізація, лізинг, економія ресурсів, контроль заборгованості, відновлення платоспроможності)
На підприємстві відбувається зміна складу і структури системи - тенденція	Можливість несуттєвого погіршення економічної ситуації (необхідно мінімізувати будь-які прояви кризи)	Можливість погіршення економічної ситуації, (необхідно мінімізувати розповсюдження кризи, підвищити рівень ризикозахисності)	Розповсюдження кризових явищ, наслідком чого є можливе банкрутство (необхідно подолання кризи з мінімальними втратами)	Вичерпання потенціалу росту підприємства, неможливість диверсифікації, високий ризик банкрутства (потрібно втручання)
На підприємстві не відбувається зміна складу і структури системи + тенденція	Гарний фінансово-економічний стан, (необхідно забезпечити зростання та підвищення конкурентоспроможності)	Задовільний стан (потрібно впровадження інноваційних технологій, пошук вигідних вкладень, вдосконалення виробництва, моніторинг)	-	-
На підприємстві не відбувається зміна складу і структури системи - тенденція	Задовільний стан (необхідно підвищення ефективності антикризового управління підприємством)	Можливе погіршення діяльності (потрібно забезпечити ефективність використання економічних ресурсів, підвищувати економічну стійкість)	-	-

Примітка: розроблено автором

Вивчено існуючі теоретичні підходи до розуміння концепції життєвого циклу та представлено узагальнену модель життєвого циклу підприємства, яка розкриває основні стадії розвитку, визначає проблеми, що можуть призвести до появи кризи, рівень економічного потенціалу, а також шляхи розв'язання проблем підприємства за допомогою інструментів та методів антикризового управління.

Наголошено, що під антикризовим управлінням підприємством необхідно розуміти підсистему загальної системи управління підприємством, яка покликана вирішувати питання попередження, виявлення, нейтралізації та подолання кризових явищ з мінімальними втратами, відновлення

життєздатності підприємства, стабілізації його економічного стану з метою забезпечення безперервного функціонування та розвитку за допомогою методів і засобів сучасного антикризового менеджменту, нових інформаційних технологій та економіко-математичного моделювання.

Обґрунтовано важливість та необхідність формування системи антикризового управління на підприємствах, основними елементами якої є об'єкт, суб'єкт, мета, завдання, процес, принципи, функції, методи, інструменти антикризового управління, критерії оцінки ефективності антикризових дій.

У другому розділі – **“Особливості використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування”** – досліджено стан вітчизняних промислових підприємств, визначено проблеми та тенденції розвитку підприємств машинобудування України, узагальнено економічні інструменти антикризового управління діяльністю підприємств, розкрито їх економічну сутність, головні переваги та недоліки, використано економічні інструменти превентивного антикризового управління на вітчизняних підприємствах машинобудування, удосконалено методичний підхід до оцінювання рівня кризи підприємств машинобудування, розроблено детерміновану факторну модель достатності перманентного капіталу для забезпечення виробничих активів підприємств машинобудування.

Промислові підприємства повинні виступати двигуном економічного розвитку та основою для впровадження інновацій. Виконаний аналіз діяльності вітчизняних промислових підприємств за 2011-2016 рр. свідчить про зниження їх кількості починаючи з 2014 р. Динаміка чисельності найманих працівників на промислових підприємствах вказує на чітку тенденцію до їх зменшення починаючи з 2013 р. Фінансовий результат до оподаткування промислових підприємств є від'ємним протягом 2014-2016 рр., що вказує на переважання обсягу збитків над прибутками в середньому на 118448 млн. грн. Динаміка індексу промислової продукції за період 2012-2015 рр. вказує на спад обсягів промислового виробництва в цілому по Україні.

Підприємства машинобудування України протягом останніх років відчули істотні втрати. За період 2009-2016 рр. в середньому 33 % підприємств машинобудування були збитковими. За період 2009-2013 рр. та у 2016 р. фінансовий результат до оподаткування в цілому по підприємствам машинобудування був позитивним, а у 2014-2015 рр. – від'ємним.

У контексті формування нової управлінської парадигми виникає необхідність глибокого розуміння закономірностей функціонування та розвитку ринкової економіки, специфіки антикризового управління діяльністю підприємств, орієнтації керівництва на власні можливості, використання економічних інструментів з метою попередження виникнення кризових явищ, вирішення проблемних ситуацій та запобігання банкрутства.

Вивчення літературних джерел і власні дослідження дають змогу сформулювати визначення поняття “економічні інструменти антикризового управління підприємством”, які запропоновано розглядати в контексті економічних засобів або їх сукупності, які використовуються з метою оцінки ймовірності настання кризи, її попередження, ідентифікації, локалізації,

нейтралізації, подолання кризових наслідків з мінімальними втратами, запобігання банкрутства та ліквідації, що сприятиме покращенню діяльності, дозволить регулювати фінансово-економічні процеси у напрямку зміцнення економічного потенціалу та отримання конкурентних переваг.

Наголошено, що з метою попередження кризи та адаптації до постійних змін зовнішнього середовища керівництво підприємств машинобудування повинне використовувати різноманітні економічні інструменти антикризового управління.

Застосування існуючих моделей діагностики банкрутства (табл. 2) не дозволяє відслідковувати наявність внутрішніх негативних процесів у діяльності підприємств, та не завжди дає однозначні результати.

Таблиця 2

Оцінювання стану підприємств машинобудування Запорізької області
за допомогою моделей діагностики банкрутства

Підприємство Модель	ПАТ “Мотор Січ”	ПАТ “Запоріж- трансформатор”	ПАТ “Запорізький завод важкого кранобудування”	ПАТ “Запорізький механічний завод”
Модель Терещенка	2011-2016 pp.	2011-2013 pp.	2011 pp.	2011-2016 pp.
			2012 pp.	
			2013-2015 pp.	
			2014-2016 pp.	
Модель Конана і Гольдера	2011-2016 pp.	2011-2013 pp.	2011-2016 pp.	2011-2016 pp.
		2014-2016 pp.		
Модель Таффлера і Тишоу	2011-2016 pp.	2011-2016 pp.	2011 p.	2011-2016 pp.
			2012 p.	
			2013 p.	
			2014 p.	
			2015-2016 pp.	
5-факторна модель Альтмана	2011-2016 pp.	2011-2012 pp.	2011-2016 pp.	2011-2016 pp.
		2013-2016 pp.		
Модель Романа Лиса	2011-2016 pp.	2011-2013 pp.	2011-2016 pp.	2011-2016 pp.
		2014-2016 pp.		
Модель Спрінгейта	2011-2016 pp.	2011-2013 pp.	2011 p.	2011 p.
			2012 p.	2012-2013 pp.
			2013-2015 pp.	
			2014-2016 pp.	2014-2016 pp.
Модель Бівера	2011-2016 pp.	2011-2013 pp.	2011 p.	2011-2016 pp.
			2012 p.	
		2014-2016 pp.	2013-2015 pp.	
			2016 p.	

□ Низька ймовірність банкрутства

▒ Можлива ймовірність банкрутства

■ Висока ймовірність банкрутства

■ Дуже висока ймовірність банкрутства

▨ Суперечливість результатів

Примітка: складено автором

З метою усунення розбіжностей, які виникають в процесі застосування зарубіжних моделей діагностики банкрутства, уточнено методику розрахунку показників експрес-діагностики діяльності підприємств машинобудування, до якої введено показник співвідношення перманентного капіталу та виробничих активів.

Проведена експрес-діагностика діяльності підприємств машинобудування Запорізької області протягом 2011-2016 рр. як один з важливих етапів загального оцінювання рівня кризи показала, що на досліджуваних підприємствах спостерігалася негативна тенденція до зниження показника незалежності (табл. 3).

Таблиця 3

Експрес-діагностика діяльності підприємств машинобудування
Запорізької області протягом 2011-2016 рр.

Коефіцієнти	Кп	Кн	Кра	Топ	ОАвок	Роп	Кпква
ПАТ “Мотор Січ”							
2011 р.	2,29	0,62	25,14	442	0,46	36,03	0,61
2012 р.	3,04	0,70	26,71	461	0,56	39,85	0,69
2013 р.	3,75	0,72	16,58	479	0,55	26,78	0,63
2014 р.	3,24	0,68	14,29	539	0,52	36,98	0,63
2015 р.	3,05	0,71	23,07	691	0,59	43,06	0,61
2016 р.	3,45	0,66	11,58	1137	0,54	34,97	0,68
ПАТ “Запоріжтрансформатор”							
2011 р.	0,79	0,28	31,49	193	- 0,34	37,07	- 0,55
2012 р.	0,75	0,25	30,31	198	- 0,36	35,68	- 0,51
2013 р.	0,47	0,10	11,29	251	- 1,22	24,90	- 1,43
2014 р.	0,24	- 0,47	- 63,19	356	- 3,28	11,96	- 3,14
2015 р.	0,17	- 1,18	- 71,86	416	- 4,87	1,11	- 5,52
2016 р.	0,20	- 1,30	- 23,18	269	- 4,10	35,52	- 4,57
ПАТ “Запорізький завод важкого кранобудування”							
2011 р.	1,03	0,06	0,99	228	- 1,32	3,68	0,02
2012 р.	0,79	0,09	15,52	278	- 1,82	- 2,71	- 0,10
2013 р.	0,47	0,01	- 8,91	160	- 4,08	3,15	- 0,25
2014 р.	0,30	- 0,79	- 77,18	165	- 7,45	- 21,88	- 0,63
2015 р.	0,41	- 1,00	- 35,86	152	- 6,71	24,63	- 0,48
2016 р.	0,72	- 0,91	8,92	119	- 5,23	34,45	- 0,15
ПАТ “Запорізький механічний завод”							
2011 р.	11,87	0,98	7,70	243	0,90	19,47	0,33
2012 р.	3,77	0,93	2,98	279	0,68	10,44	0,26
2013 р.	3,06	0,93	2,50	277	0,64	54,25	0,19
2014 р.	24,79	0,97	5,82	315	0,94	12,55	2,54
2015 р.	14,75	0,95	3,59	302	0,93	6,27	3,03
2016 р.	18,70	0,95	2,14	325	0,95	5,82	3,52

Примітка: розраховано автором

На підприємствах ПАТ “Запоріжтрансформатор” та ПАТ “Запорізький завод важкого кранобудування” показник співвідношення перманентного капіталу та виробничих активів має від’ємне значення, що є свідченням кризового стану підприємств, підвищення ризику банкрутства та вказує на недостатність перманентного капіталу для забезпечення виробничих активів.

На основі запропонованого показника побудовано детерміновану факторну модель достатності перманентного капіталу для забезпечення виробничих активів підприємств машинобудування, яка дозволяє підвищити економічну стійкість підприємств через управління процесом розміщення власного оборотного капіталу та довгострокових джерел коштів у виробничих активах (рис. 1). Дану модель можна перетворити з використанням різних прийомів розбиття загального показника на економічні фактори, які будуть виступати об’єктом у більш детальному аналізі величини показника співвідношення перманентного капіталу та виробничих активів.

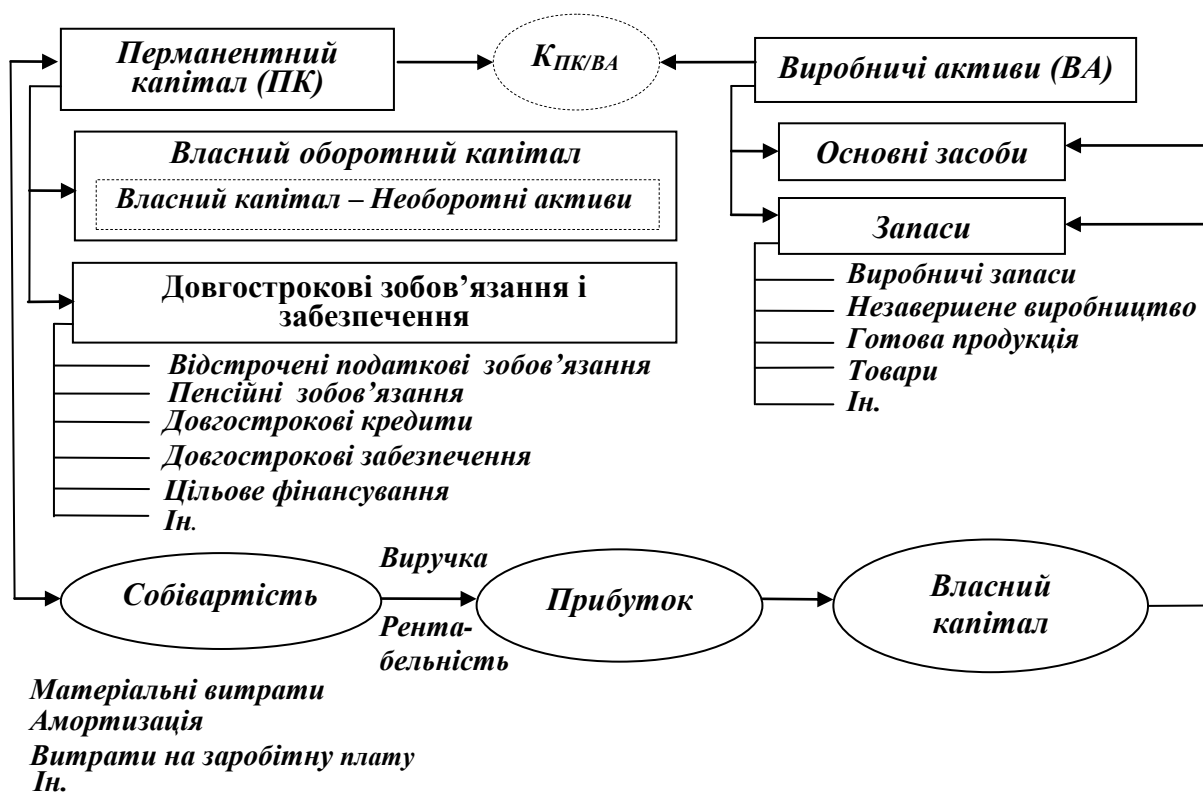

Рис. 1. Детермінована факторна модель достатності перманентного капіталу для забезпечення виробничих активів підприємств

Примітка: побудовано автором

У третьому розділі – “Удосконалення економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування” – запропоновано методичний підхід до системного управління кризою на підприємствах машинобудування, типи антикризової програми підприємств машинобудування, порядок формування та вибору антикризової програми в залежності від існуючого рівня кризи, методичний підхід до прогнозування використання антикризової програми на підприємствах машинобудування.

Встановлено, що процес організації управління кризою повинен враховувати фактор часу та поєднувати стратегію і тактику антикризового управління. Запропоновано використовувати методичний підхід до системного управління кризою на підприємствах машинобудування, який передбачає здійснення профілактики кризи, оцінювання та прогнозування рівня кризи, розробку та впровадження антикризової програми, контроль та оцінку виконання антикризової програми (рис. 2).

Обґрунтовано доцільність розробки і реалізації антикризової програми на підприємствах машинобудування з метою попередження виникнення проблем порушення фінансово-економічної рівноваги та подолання кризових явищ.

Систематизація і узагальнення теоретичних підходів дозволили надати авторське визначення сутності поняття “антикризова програма підприємства” як економічного інструменту антикризового управління діяльністю підприємства, використання якого дозволяє сформулювати комплекс антикризових заходів з метою виконання конкретних управлінських рішень в залежності від рівня кризи на підприємстві.

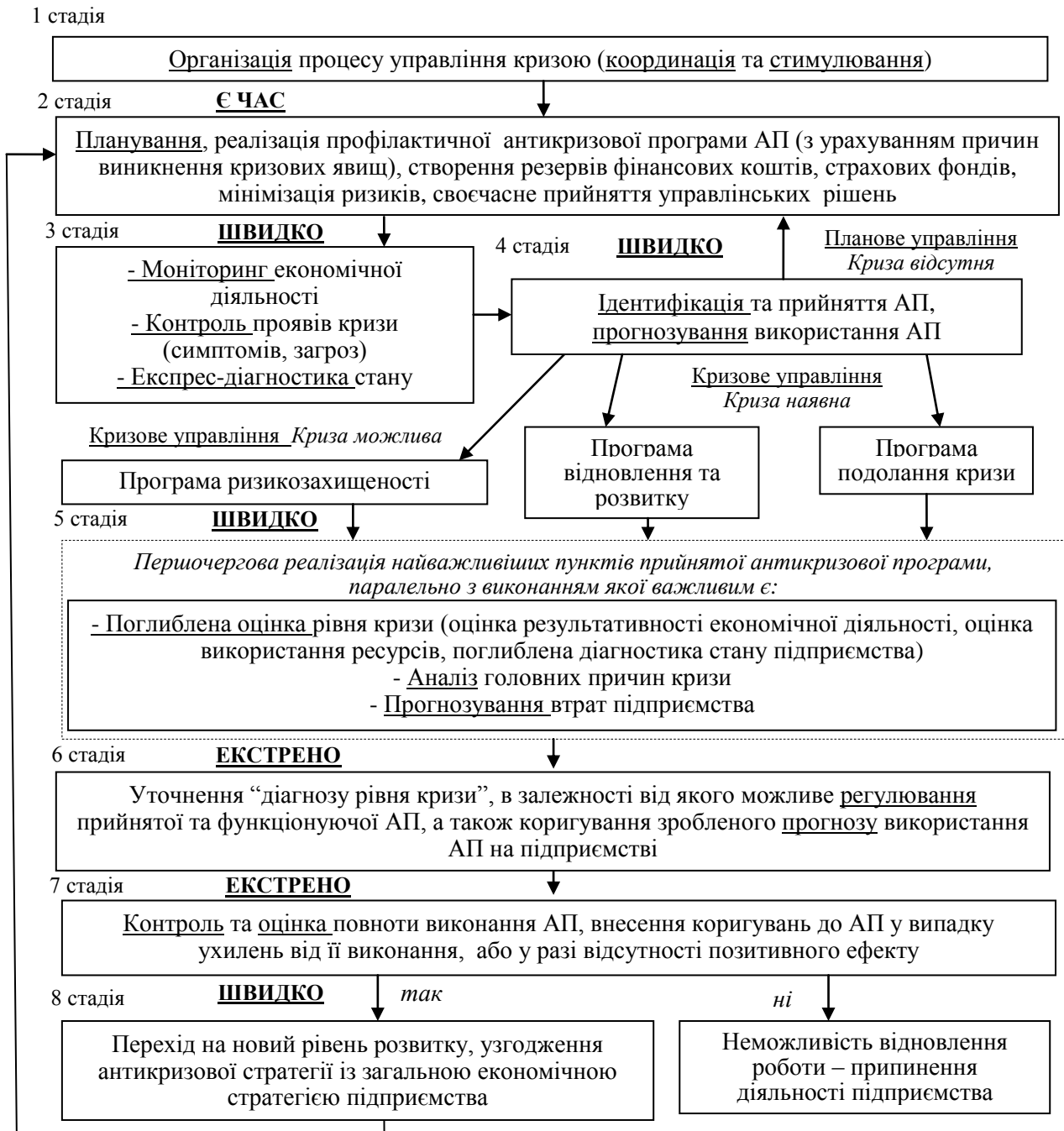

Рис. 2. Методичний підхід до системного управління кризою на підприємствах машинобудування

Примітка: розроблено автором

Узагальнено та удосконалено типи антикризової програми на підприємствах машинобудування, визначено порядок формування та вибору антикризової програми підприємства в залежності від рівня наявних загроз та фінансово-економічного стану (табл. 4).

Запропоновано наступні типи антикризових програм: профілактична антикризова програма, програма ризикозахищеності, програма відновлення та розвитку, програма подолання кризи.

Таблиця 4

Вибір антикризової програми підприємства в залежності від рівня наявних загроз та фінансово-економічного стану підприємства

Рівень загроз / Фінансово-економічний стан	Гарний	Задовільний	Передкризовий	Кризовий
Високий	Програма ризико-захищеності	Програма ризико-захищеності	Програма відновлення та розвитку	Програма подолання кризи
Середній	Профілактична антикризова програма	Програма ризико-захищеності	Програма відновлення та розвитку	Програма подолання кризи
Низький	Профілактична антикризова програма	Профілактична антикризова програма	Програма відновлення та розвитку	Програма подолання кризи

Криза відсутня

Граничний кризовий рівень

Криза можлива

Катастрофічний кризовий рівень

Примітка: розроблено автором

Вибір антикризової програми в залежності від існуючого рівня кризи здійснено на прикладі таких вітчизняних підприємств машинобудування Запорізької області, як ПАТ “Мотор Січ”, ПАТ “Запоріжтрансформатор”, ПАТ “Запорізький завод важкого кранобудування” та ПАТ “Запорізький механічний завод”. У результаті дослідження запропоновано використання програми ризикозахищеності на підприємстві ПАТ “Мотор Січ”, програми відновлення та розвитку – на підприємстві ПАТ “Запорізький завод важкого кранобудування”, програми подолання кризи – на підприємствах ПАТ “Запоріжтрансформатор” і ПАТ “Запорізький механічний завод”.

Використання рекомендованих антикризових програм як основного економічного інструменту антикризового управління на підприємствах машинобудування Запорізької області дозволило покращити оперативність та обґрунтованість управлінських рішень, прискорити процес ліквідації та подолання кризових явищ з мінімальними втратами.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуального наукового завдання щодо використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування. За результатами дослідження сформульовано такі основні висновки і рекомендації:

1. На сьогоднішній день існують різні науково-теоретичні підходи щодо визначення економічної сутності понять “криза підприємства”, “економічні інструменти антикризового управління підприємством”, “антикризова програма підприємства”. На відміну від визначень зарубіжних та вітчизняних науковців авторське бачення розуміння кризи полягає у наголошенні не тільки на циклічності виникнення кризи і на тому, які наслідки несе за собою криза, а й на тому, чим вона викликана. Основна відмінність у визначенні поняття

“економічні інструменти антикризового управління підприємством” полягає в акцентуванні уваги на тому, що економічні інструменти – це засоби або їх сукупність, які використовуються з метою комплексного управління кризою, починаючи з проведення профілактичних антикризових заходів, і закінчуючи заходами із запобігання банкрутства підприємства. У визначенні поняття “антикризова програма підприємства” акцентовано увагу на комплексі антикризових заходів, які спрямовані на виконання конкретних управлінських рішень в залежності від рівня кризи на підприємстві.

2. Встановлено, що своєчасне розпізнавання та ефективне управління кризовими ситуаціями на підприємстві є можливим за умови врахування впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, а також знання основних видів кризових ситуацій. Розвинуто групування дестабілізуючих чинників впливу на діяльність підприємств машинобудування, відповідно до якого виділено основні міжнародні, державні, галузеві фактори та фактори на рівні підприємства. Подано узагальнену характеристику видів кризи на підприємствах та визначено наступні варіанти: криза відсутня, криза можлива, граничний кризовий рівень, катастрофічний кризовий рівень.

3. Узагальнено теоретичні підходи до застосування концепції життєвого циклу в антикризовому управлінні підприємством. На основі вивчення літературних джерел представлено узагальнену модель життєвого циклу підприємства, яка передбачає розкриття сутності основних стадій розвитку, визначення характерних для кожної стадії загрозливих ситуацій, рівень потенціалу підприємства, а також можливі шляхи вирішення проблем за допомогою антикризових заходів.

4. Досліджено стан вітчизняних промислових підприємств, визначено головні проблеми збитковості підприємств машинобудування. На підставі проведеного протягом 2011-2016 рр. аналізу визначено наявність негативної тенденції до зниження чисельності найманих працівників, зменшення кількості промислових підприємств, отримання ними від’ємного фінансового результату до оподаткування. Найбільше загострення кризи на підприємствах машинобудування спостерігалось у 2014 р. Обґрунтовано, що однією з важливих умов своєчасного виявлення кризи та мінімізації її руйнівного впливу є використання на підприємствах машинобудування економічних інструментів антикризового управління.

5. Удосконалено методичний підхід до оцінювання рівня кризи шляхом введення показника співвідношення перманентного капіталу та виробничих активів, що дозволило діагностувати проблеми у діяльності підприємств машинобудування та здійснювати контроль за рівнем кризи. На основі запропонованого показника рекомендовано використовувати детерміновану факторну модель достатності перманентного капіталу для забезпечення виробничих активів, яка дозволяє підвищити економічну стійкість підприємств через управління процесом розміщення власного оборотного капіталу та довгострокових джерел коштів у виробничих активах.

6. Розроблено методичний підхід до системного управління кризою на

підприємствах машинобудування, який дозволяє виконувати послідовний комплекс дій, починаючи з організації процесу управління кризою, і закінчуючи узгодженням антикризової стратегії із загальною економічною стратегією підприємства. Даний підхід дозволяє своєчасно визначати існуючий рівень кризи, реагувати на загрозливі ситуації шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень та реалізації антикризових заходів.

7. Запропоновано типи антикризової програми як дієвого інструменту антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування. Визначено, що в залежності від фінансово-економічного стану та рівня загроз на підприємстві можуть використовуватися наступні типи антикризових програм: профілактична антикризова програма, програма ризикозахищеності, програма відновлення та розвитку, програма подолання кризи.

8. Розвинуто методичний підхід до прогнозування використання антикризової програми на підприємствах машинобудування. Використання запропонованого підходу дало змогу визначити перелік основних антикризових заходів відповідно до обраної антикризової програми, які доцільно використовувати у довгостроковому періоді на підприємствах машинобудування Запорізької області з метою мінімізації проявів кризи та запобігання банкрутства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Корженевська, В.М., 2010. Роль та значення фінансової стійкості в забезпеченні стабільного розвитку підприємства. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія: Економіка та підприємництво*, 6, с. 210-214 (0,46 друк. арк.).

2. Корженевська, В.М., 2011. Дослідження факторів впливу на фінансовий стан підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць*, 7 (122), с. 102-106 (0,55 друк. арк.).

3. Корженевська, В.М. та Череп, А.В., 2015. Роль та значення антикризового управління в діяльності підприємства. *Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Економічні науки*, 3 (27), с. 16-24 (0,82 друк. арк., особистий внесок автора: 0,39 друк. арк., досліджено фактори впливу та причини виникнення кризи, обґрунтовано необхідність антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування).

4. Корженевська, В.М. та Череп, А.В., 2015. Формування системи антикризового управління підприємством. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія: Економіка та підприємництво*, 4 (85), с. 97- 101 (0,50 друк. арк., особистий внесок автора: 0,38 друк. арк., досліджено особливості формування системи антикризового управління підприємством).

5. Корженевська, В.М., 2016. Проблеми та тенденції розвитку підприємств машинобудування в умовах кризи. *Вісник Херсонського національного технічного університету*, 2 (57), с. 194-199 (0,48 друк. арк.).

1.2. Публікації у наукових виданнях України,
що входять до міжнародних наукометричних баз даних:

6. * Корженевська, В.М., 2016. Методичний підхід до системного управління кризою на машинобудівних підприємствах з використанням економічних інструментів. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки: збірник наукових праць*, 32 (1), с. 105-111 (0,38 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Scientific Indexing Services (США), Cosmos Foundation (Німеччина), Scientific & Scholarly Journals iiiFactor (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії).**

7. * Корженевська, В.М. та Череп, А.В., 2017. Використання економічних інструментів в системі антикризового управління підприємством. *Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал*, 1 (187), с. 177-187 (0,67 друк. арк., особистий внесок автора: 0,37 друк. арк., уточнено сутність поняття “економічні інструменти антикризового управління”, розроблено типи антикризової програми підприємства та проведено їх практичне застосування на підприємстві) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: EBSCOhost (США), Ulrich’s Periodicals Directory (США), EconLit (США), Cabell’s Directories (США), ABI/Inform by ProQuest (США), Erih Plus (Норвегія).**

8. * Корженевська, В.М. та Череп, А.В., 2017. Дослідження економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки: збірник наукових праць*, 33, с. 303-311 (0,40 друк. арк., особистий внесок автора: 0,28 друк. арк., розроблено методичний підхід до оцінювання рівня кризи на підприємствах машинобудування) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Scientific Indexing Services (США), Cosmos Foundation (Німеччина), Scientific & Scholarly Journals iiiFactor (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії).**

2. Опубліковані праці апробаційного характеру:

9. Корженевська, В.М., 2009. Фінансовий стан підприємства в кризових умовах. В.: *Сучасні тенденції розвитку менеджменту: Університетська наукова конференція студентів, аспірантів і молодих вчених*. Запоріжжя, Україна, 17 Грудень 2009. Запоріжжя: ЗНУ (0,12 друк. арк.).

10. Корженевська, В.М., 2010. Аналіз теоретичних підходів до визначення поняття “фінансовий стан підприємства” [online] Доступно: <<http://www.iconf.org.ua>>. В.: *Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: VI Міжнародна*

* Видання одночасно належить до наукових фахових видань України.

науково-практична інтернет-конференція. Тернопіль, Україна, 15 Квітень 2010. Тернопіль: ТНЕУ (0,14 друк. арк.).

11. Корженевська, В.М., 2010. Система обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. В.: *Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання: IV Міжнародна науково-практична конференція*. Київ, Україна, 27-28 Травень 2010. Київ: МІБО КНЕУ (0,14 друк. арк.).

12. Корженевська, В.М., 2010. Особливості інформаційного забезпечення оцінки фінансового стану підприємства. В.: *Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів: V Міжнародна науково-практична конференція*. Запоріжжя, Україна, 13-14 Жовтень 2010. Запоріжжя: ЗНУ (0,10 друк. арк.).

13. Корженевська, В.М. та Вишневецький, В.П., 2011. Прогнозування та шляхи покращення фінансового стану підприємства. В.: *Молода наука-2011: IV Університетська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених*. Запоріжжя, Україна, 12-14 Квітень 2011. Запоріжжя: ЗНУ (0,10 друк. арк., особистий внесок автора: 0,06 друк. арк., досліджено шляхи покращення фінансового стану підприємства).

14. Корженевська, В.М. та Вишневецький, В.П., 2011. Сучасні аспекти науково-технологічного розвитку підприємств. В.: *Інноваційні ідеї молоді в соціально-економічному розвитку України XXI століття: V Міжнародна студентська конференція*. Запоріжжя, Україна, 14-15 Квітень 2011. Запоріжжя: ЗНУ (0,10 друк. арк., особистий внесок автора: 0,05 друк. арк., досліджено та обґрунтовано необхідність науково-технологічного оновлення підприємств).

15. Корженевська, В.М. та Череп, А.В., 2015. Особливості антикризового управління підприємством в сучасних умовах економічного розвитку. В.: *Молода наука-2015: VIII Університетська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених*. Запоріжжя, Україна, 7-9 Квітень 2015. Запоріжжя: ЗНУ (0,10 друк. арк., особистий внесок автора: 0,06 друк. арк., досліджено особливості антикризового управління підприємством).

16. Корженевська, В.М. та Череп, А.В., 2015. Вплив кризи на діяльність підприємства. В.: *Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави: IX Міжнародна конференція студентів і молодих вчених*. Запоріжжя, Україна, 16-17 Квітень 2015. Запоріжжя: ЗНУ (0,10 друк. арк., особистий внесок автора: 0,05 друк. арк., досліджено теоретичні підходи до визначення поняття «криза» та визначено ознаки прояву кризи на підприємстві).

17. Корженевська, В.М. та Череп, А.В., 2015. Сутність антикризового управління підприємством. В.: *Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях: X Міжнародна науково-практична конференція*. Запоріжжя, Україна, 15-16 Жовтень 2015. Запоріжжя: ЗНУ (0,10 друк. арк., особистий внесок автора: 0,06 друк. арк., досліджено сутність антикризового управління).

18. Корженевська, В.М. та Череп, А.В., 2016. Основні аспекти антикризового управління підприємством. В.: *Молода наука-2016:*

IX Університетська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених. Запоріжжя, Україна, 12-14 Квітень 2016. Запоріжжя: ЗНУ (0,14 друк. арк., особистий внесок автора: 0,08 друк. арк., досліджено характерні риси антикризового управління підприємством).

19. Корженевська, В.М. та Череп, А.В., 2016. Важливість та необхідність проведення антикризових заходів на підприємстві. В.: *Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави: X Міжнародна конференція студентів і молодих вчених. Запоріжжя, Україна, 14-15 Квітень 2016. Запоріжжя: ЗНУ (0,10 друк. арк., особистий внесок автора: 0,04 друк. арк., досліджено основні антикризові заходи на підприємстві).*

20. Корженевська, В.М. та Череп, А.В., 2016. Використання економічних інструментів у процесі управління кризою на підприємстві. В.: *Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях: XI Міжнародна науково-практична конференція. Запоріжжя, Україна, 20-21 Жовтень 2016. Запоріжжя: ЗНУ (0,10 друк. арк., особистий внесок автора: 0,06 друк. арк., досліджено економічні інструменти антикризового управління підприємством).*

АНОТАЦІЯ

Корженевська В.М. Використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки України. – Запоріжжя, 2017.

Дисертаційна робота присвячена вдосконаленню теоретико-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо використання економічних інструментів антикризового управління діяльністю підприємств машинобудування.

Удосконалено методичний підхід до оцінювання рівня кризи шляхом його доповнення показником співвідношення перманентного капіталу та виробничих активів. Сформовано методичний підхід до системного управління кризою на підприємствах машинобудування. Запропоновано типи антикризової програми та розвинуто методичний підхід до прогнозування використання антикризової програми на підприємствах машинобудування.

Надано визначення сутності понять “криза підприємства”, “економічні інструменти антикризового управління підприємством” та “антикризова програма підприємства”. Здійснено групування видів кризи та дестабілізуючих факторів впливу на діяльність підприємств машинобудування.

Ключові слова: криза, антикризове управління, економічні інструменти, життєвий цикл, загрози, ризики, результати, збиток, антикризова програма.

SUMMARY

Korzhenyevska V.M. Use of crisis management economic instruments in the machine-building production enterprises. – On the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by Types of Economic Activity). – Zaporizhzhya National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Zaporizhzhia, 2017.

The dissertation is devoted to the improvement of theoretical and methodological approaches and the development of practical recommendations on the use of economic instruments for crisis management activities in machine-building production enterprises.

The methodical approach to assessing the level of the crisis has been improved by adding an indicator of the own working capital ratio and long-term attracted capital to production assets. The methodical approach to systemic crisis management at the machine building enterprises is formed. The types of anti-crisis program are offered and the methodical approach to forecasting the use of the anti-crisis program in the machine building enterprises is developed. The definition of the concepts essence “enterprise crisis”, “economic instruments of crisis management of the enterprise” and “anti-crisis program of the enterprise” is given. Grouping crisis types and destabilizing factors of influence on activity of machine building enterprises is carried out.

Key words: crisis, crisis management, economic instruments, life cycle, threats, risks, results, damage, anti-crisis program.

АННОТАЦИЯ

Корженевская В.М. Использование экономических инструментов антикризисного управления деятельностью предприятий машиностроения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Запорожский национальный университет Министерства образования и науки Украины. – Запорожье, 2017.

Диссертационная работа посвящена совершенствованию теоретико-методических подходов и разработке практических рекомендаций по использованию экономических инструментов антикризисного управления деятельностью предприятий машиностроения.

Исследованы теоретические и практические аспекты использования экономических инструментов антикризисного управления деятельностью предприятий машиностроения. Усовершенствован методический подход к оцениванию уровня кризиса предприятий машиностроения, который дополнен показателем соотношения перманентного капитала и производственных активов, что позволяет в процессе управления учитывать обеспеченность предприятия имеющимися ресурсами, а также улучшать эффективность их использования. На основе предложенного показателя разработана детерминированную факторную модель достаточности перманентного капитала для обеспечения производственных активов.

Предложен методический подход к системному управлению кризисом на предприятиях машиностроения, который направлен на последовательное и целенаправленное осуществление комплекса антикризисных мер, что позволяет осуществлять профилактику, своевременную диагностику, оценку уровня кризиса, его прогнозирование, разрабатывать и реализовывать соответствующую антикризисную программу, а также контролировать ее выполнение, согласовывать антикризисную стратегию с общей стратегией экономического развития. Данный подход позволяет своевременно определять и контролировать уровень кризиса на предприятиях машиностроения, реагировать на угрожающие ситуации путем принятия обоснованных управленческих решений и реализации соответствующих антикризисных мер.

Разработаны типы антикризисной программы как основного экономического инструмента антикризисного управления деятельностью предприятий машиностроения, в основе которых лежит действенный перечень антикризисных мер в зависимости от уровня кризиса. Определено, что в зависимости от финансово-экономического состояния и уровня угроз на предприятии могут использоваться профилактическая антикризисная программа, программа рискзащиты, программа восстановления и развития, программа преодоления кризиса.

Развит методический подход к прогнозированию использования антикризисной программы на предприятиях машиностроения, который предусматривает учёт потенциальных угроз и определение комплекса антикризисных мер в соответствии с выбранной антикризисной программой на долгосрочный период с целью минимизации проявлений кризиса и предотвращения банкротства.

Дано определение сущности понятий “кризис предприятия”, “экономические инструменты антикризисного управления предприятием” и “антикризисная программа предприятия”.

Получили дальнейшее развитие группирование видов кризиса и дестабилизирующих факторов влияния на деятельность предприятий машиностроения, что позволяет разрабатывать мероприятия по уменьшению влияния таких факторов с целью наиболее эффективного использования экономических инструментов антикризисного управления.

Исследование литературных источников позволило уточнить теоретический подход к пониманию и использованию концепции жизненного цикла в антикризисном управлении предприятием, который учитывает характерные особенности и проблемы на разных стадиях жизненного цикла предприятия.

Ключевые слова: кризис, антикризисное управление, экономические инструменты, жизненный цикл, угрозы, риски, результаты, убыток, антикризисная программа.

КОРЖЕНЕВСЬКА ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

**ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ
АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ
МАШИНОБУДУВАННЯ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 27.10.2017. Формат 60×90/16.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times.
Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 110 прим. Зам. № 241.

Запорізький національний університет

69600, м. Запоріжжя, МСП-41
вул. Жуковського, 66

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2952 від 30.08.2007